

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 4 (6)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

4

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Юлдашев Ш.Г. Конвергенция и поляризация развитых и развивающихся стран в эпоху развития искусственного интеллекта.....	8
Mamatov B.S. Foreign investment is an important factor of economic growth.....	15
Raximova K.N. Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya kompaniyasining rivojlanish tendensiyasi.....	22
Karimov Sh.X. Turizmni barqaror rivojlantirishda hududiy boshqaruv omillarining ahamiyati.....	26
Raximov D.Sh. To‘qimachilik sanoatida diversifikatsiya darajasi va iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari tahlili.....	30
Rashidova K. Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing faoliyati samaradorligini oshirish.....	32
Хакимов Д.Р. Процессы, возможности и ограничения экономической интеграции между Республикой Узбекистан и Китайской Народной Республикой.....	37
Olimjanova Sh.O., Eshonqulov I.N. O‘zbekistonda agrar munosabatlarni takomillashtirishda resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish masalalari.....	42
Valikulov Sh.Z. O‘zbekistonda neft-gaz sanoatiga investitsiyalarni jalb qilishning institutsional muammolari va yechimlari.....	48
Ganieva L.S. Bojxona xizmatlari samaradorligini oshirishning nazariy asoslari.....	52
Axrorova N.U. Turizm xizmatlaridan tajriba iqtisodiyotiga o‘tish: evolyutsion tahlil.....	56
Kamilova A.N. Sanoat ishlab chiqarish korxonasida mehnatni normalashtirish menejmentini tashkil etish va takomillashtirish yo‘llari.....	61
Umurzakova Z.S. Sanoat korxonalarida ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni takomillashtirish chora-tadbirlari.....	66
Abdiyeva D.K. Priority directions for improving the national logistics policy in Uzbekistan.....	69
Xalimova N.J. Kreativ turizm: nazariy asoslar va ta’riflar qiyosiy tahlili.....	74
Maxramova N.Y. Strategik menejmentda qadriyatlar zanjiri: raqobatbardoshlikni oshirishning konseptual asoslari.....	78
Zaxirova G., Shavkatova N.O’. O‘zbekistonda turizmni rivojlantirish masalalari.....	82
Maxmudov H., Muxtarova G., Maxmudov H. Ekologik muommolar va ularning mamlakat iqtisodiyotga ta’siri.....	86
Umurzakova M.N., Gulahmadov Sh.A. Davlat ichki va tashqi qarzlarning ijobiy va salbiy jihatlar tahlili.....	89
Xasanov I.M. O‘zbekistonda mulkchilik munosabatlarning transformatsiyasi: tadbirkorlikni rivojlantirish omili sifatida.....	94
Abdullayev M.G’. Personalni boshqarish tizimining ilmiy-nazariy asoslari va uning korxona samaradorligiga ta’siri.....	101
Адилов Б.Б., Абдуллаева М.К. Ўзбекистонда саноат корхоналарини ривожлантириш, тенденциялари.....	105
Абдуғаниев Ё.Ж. Яшил иқтисодиёт - барқарор ривожланиш мақсадларининг янги парадигмаси сифатида.....	112
Xusanboyeva T.M. Talabalarning iqtisodiy tafakkurini shakllantirishda to‘garaklarning o‘rni va ahamiyati.....	116
Xashimova S.N. O‘zbekiston milliy yashil taksonomiyasi mohiyati va ahamiyati.....	120
Mitillayev I.T. Tijorat banklarida kredit risklarini baholashda zamonaviy scoring modellari va ularning samaradorligini oshirish yo‘llari.....	124
Бобоқулова М.Ғ. Инвестиция муҳити ва Ўзбекистондаги инвестиция жараёнларининг динамикаси.....	127
Bekberganova M.R. “O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari tushumlarining ekonometrik tahlili”.....	134
Рахимова М.Ш. Модернизация системы социальной защиты.....	138
Oqboyev A.R. Tadbirkorlik subyektlari eksport salohiyatini xalqaro standartlar asosida oshirish yo‘llari....	142
Djumanova R.F. Aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondoshuvlari.....	147
Mamatov B.S., Umurzakova M.N. Davlat tibbiy sug‘urta tizimida bepul xizmatlar, reimbursasiya va foydalanish shartlari.....	154
Ешимбетов У.Х. Қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этиш ва иқтисослаштиришнинг илмий асослари.....	158
Xodjaeva F.K. Sanoat ishlab chiqarishini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish....	167
Yusupova M. Hududlarda ayollar va yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishda institutsional qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish.....	171
Abduxalilov B.Z. O‘zbekistonda IT provayderlar xizmatlari raqobatbardoshligini oshirish: huquqiy va institutsional asoslar.....	175
Abdisamatov A.A. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari.....	178

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

Abdusalomov I.J. Korxonalarda chiqindilarni boshqarish tizimini takomillashtirish va uning moliyaviy natijalarga ta'siri.....	182
Amirov L.F., Sokhibjonova S.S. Directions for increasing agricultural product exports in the context of a green economy.....	185
Boltaxo'jayeva I.O'. Ways to improve the enterprise management system based on modern management models.....	191
Dehqonov U.M., Sativaldiyeva G. Korxonalarda bo'nak to'lovlari hisobining moliyaviy hisobotga ta'siri va ularni optimallashtirish bo'yicha tahliliy yondashuvlar.....	195
Isoqova M.A. O'zbekistonda yashil energiyadan foydalangan holda kichik biznesni rivojlantirishning institutsional va moliyaviy mexanizmlari.....	199
Mamadaliyev B., Teshaboyev J. Korxonalarda mehnatga haq to'lash hisobini avtomatlashtirish va audit samaradorligini oshirish yo'llari.....	202
Poziljonov M., Teshaboyev X. Davlat muassasalarida asosiy vositalarning hisobini takomillashtirish va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish.....	206
Rustamova F.A. Qishloq hududlarida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlarning roli.....	209
Tursunboyev Q.O. Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida kichik tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishning xorijiy tajribalari.....	213
Umarov T.S. Hududlarda qurilish korxonalarini faoliyatini samarali tashkil etishni ekonometrik modellash va prognozlash.....	216
Xo'jaliyev A.O., Avilov N. Moliyaviy natijalar hisobi va auditda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	220
Xomidov T.T., Arziboyeva R.S. Bank aktivlarining tarkibi va ularni boshqarish omillari.....	223
Xusainov M. Sanoat korxonalarida mahsulot tannaxsini kalkulyatsiya qilish tizimini takomillashtirishning metodologik asoslari va audit mexanizmlarini rivojlantirish.....	227
Begaliyeva M.A., Egamshukurova N.R. Jahon savdo tizimi va milliy iqtisodiyot uchun uning ahamiyati..	231
Gulimboyev S.I. Korxonalarda moliyaviy resurslar taqsimotining zamonaviy usullari.....	235
Ibodov J.Q. Moliyaviy tizimning xizmatlar sohalari va bo'g'inlari.....	239
Jumabayeva K.B. Xalqaro pensiya tizimi modellari va ularning mintaqaviy tamoyillari.....	243
Khusanova Z.R., Yo'ldasheva Z.U. Global trends in the development of international tourism services....	249
Sadullayev M.D. Sanoat korxonalari innovatsion faoliyatini boshqarish.....	252
Tilabov N.T. Davlat qarz siyosatini samarali boshqarish strategiyasini takomillashtirish.....	256
Toshtemirov Y.N. O'zbekistonda logistik faoliyatni rivojlantirishning hozirgi darajasi.....	264
Toshtemirova Z.M. Mahalla institutining iqtisodiy integratsiya jarayonlaridagi strategik ahamiyati.....	268
Uralov E.O. Surxondaryo viloyati xududida sanoatni shakllanishi va rivojlanishi.....	273
Xursanova F.Sh. Budjetlararo munosabatlarning iqtisodiy mazmuni.....	278
Yuldasheva G.A. Investitsion qarorlarni kabul qilishda moliyaviy tahlilning ahamiyati va roli	282
Абдуллаева Р. Тadbirkorlikning zamonaviy kuryentlari.....	287
Юлдашев А. Фаргона вилояти маҳаллаларида инвестиция фаоллигини оширишнинг институционал асослари	292
Abdumalikova Z., Razakova B.S. O'zbekiston sug'urta bozorini moliyaviy texnologiyalar (insurtech) asosida rivojlantirish: imkoniyatlar va yo'nalishlar.....	294
Azimov B.F. Milliy innovatsion tizimni boshqarishda tashkiliy-institutsional va moliyaviy-iqtisodiy mexanizmlarning roli.....	300
Begaliyeva M.A. Raqamli iqtisodiyot sharoitida oliy ta'lim tizimida sifat menejmentini samarali joriy etishning ahamiyati.....	304
Dawletmuratov A.M. Xizmatlar bozorini rivojlantirish orqali bandlikni oshirish va daromadlarni ko'paytirish mexanizmlari.....	308
Karimova L.S., Jabborov A.A. O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot: holati, muammolar va rivojlanish istiqbollari.....	313
Maxmudov F.U. Oliy ta'lim muassasalarida moslashuvchan marketing strategiyalarini ishlab chiqish mexanizmlari.....	319
Navruz-zoda L.B. Kichik biznes subyektlarining kadrlar salohiyati va bilim infratuzilmasiga bo'lgan talablari: Buxoro viloyati misolida.....	323
Nishonboyev D.E., Abdumalikov S.T. Chorvachilik tarmog'ini innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish istiqbollari.....	327

Nurmirezayeva N.R. Valyuta kursi o‘zgarishining eksport-importga ta’siri: O‘zbekiston misolida amaliy baholash.....	331
Rahimov A.M. Hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishda qayta ishlash sanoatini rivojlantirishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish.....	335
Ibragimova G.S. Ta’lim sifatini baholashning xalqaro tajribasi va uni joriy etish.....	339
Ravshanova M.M. Hududiy iqtisodiy salohiyatni baholashda zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish va ularning elektron tijorat tizimidagi o‘rni.....	343
Ro‘ziboyeva M. O‘zbekistonda ishchi kuchi migratsiyasi va iqtisodiy o‘sish darajasining o‘zgarish dinamikasi.....	347
Saidova F.K., O‘rozov Sh. Korporativ ijtimoiy mas’uliyat (CSR) va yashil iqtisodiyot: logistika sektorida boshqaruv strategiyalari.....	350
Sultonov S.N. Hududlarda klasterlarini investitsion - innovatsion rivojlantirish istiqbollari (Qashqadaryo viloyati misolida).....	354
Sultonova D.U. Korxona iqtisodiyotida resurslarni boshqarishning raqamli-integratsiyalashgan modelini takomillashtirish.....	358
To‘raxojayev H.H., Hoshimov P.Z. Islomiy banklarning ishlash tamoyili va islom moliya tizimining O‘zbekiston iqtisodiyotiga tadbiqu.....	362
Tursunova N.U. Bridging the innovation gap: development-focused entrepreneurship support and international intermediaries.....	368
Акрамова Г.А. «Роль женщин-ученых в совершенствовании механизмов коммерциализации ремесленных услуг Узбекистана в условиях цифровой экономики».....	374
Болтаев Ж.А. Трансформация банковского сектора в условиях цифровизации мировой экономики..	379
Жунайдуллаев М.А. Жанубий Кореяда рақамли таълим технологиялари орқали индивидуал спортчиларини тайёрлаш тизимини бошқаришнинг миллий хусусиятлари.....	384
Митрушова М.Л. Интеллектуальный капитал как ключевой фактор инновационного развития предприятия.....	388
Муродов О.У. Барқарор ривожланиш тушунчаси ва унинг иқтисодий, ижтимоий ҳамда экологик мезонлари.....	392
Саидова Г., Ибрагимова К., Қурбонов А. Рақамли трансформация шароитида енгил саноат корхоналари маҳсулотларининг халқаро рақобатбардошлигини ошириш стратегиялари.....	396
Sarkarov S.Z. O‘zbekistonda qurilish sohasining texnologik bisqichlar kesimida rivojlanishi.....	401
Minojiddinova N.M. Aksiyadorlik jamiyati korxonalarida xodimlarni samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanish istiqbollari.....	406
Ruzmetova I.Y. Xorazm viloyati iqtisodiyotida kichik biznesning o‘rni.....	410
Qudratov D., Ismoilov A. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning tarmoqlar rivojidadagi o‘rni.....	414
Qodirov H.D. Soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirish orqali davlat byudjeti daromadlarini barqaror oshirish yo‘llari.....	417
Kinjayev K.N. Banklarda kreditlar tasnifini yaxshilash orqali rentabellikni ta’minlash yo‘llari.....	421
Макушина А.Ю. Государственная поддержка экспортного потенциала субъектов малого предпринимательства в Республике Узбекистан.....	424
Rejapov X.X., Oxunjonova K.K. Ixtisoslashtirilgan savdo majmualarini moliyaviy resurslarini shakllantirish va ishlatish yo‘nalishlari – Bek Baraka savdo majmuasi misolida.....	430
Махкамова Н.С. Роль государственно-частных партнерств (ГЧП) в продвижении устойчивого развития	434
Avilov N., Muhammadova G. Korxonalarda materiallar harakatining auditi va iqtisodiy tahlili.....	441
Abdullayeva R.G., Raxmonova I.S. O‘zbekiston qishloq hududlarida bandlikni ta’minlash holati va rivojlanish tendensiyalari.....	444
Yusupova M.B. Ustama ishlab chiqarish xarajatlarini taqsimlashning ABC usuli.....	447
Toshpo‘latov M.A. Ta’lim loyihalarida moliyaviy mablag‘lardan samarali foydalanishning xususiyatlari...	452
Hamidova Sh., Ahmadaliyeva H. Kapital qo‘yilmalarning samaradorlik tahlili.....	458
Хамракулов С.М. Собственный капитал в функционировании экономических субъектов Республики Узбекистан.....	461
Zayavitdinova N.M. Raqamli platformalar asosida xizmat ko‘rsatish korxonalarida boshqaruv samaradorligini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	465
Turg‘unov T.S. O‘zbekistonda aholi turmush darajasini statistik taxlil qilishning ahamiyati.....	469
Ботирова З.Қ. Рақамли иқтисодиёт шароитида даромадларни бошқаришнинг хусусиятлари....	475
Бегимова Н.К. Меҳнат бозорида гендер тафовутларининг келиб чиқиш сабаблари.....	481

AHOLI TURMUSH SIFATINI BAHOLASHNING METODOLOGIK YONDOSHUVLARI

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ОЦЕНКЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ
НАСЕЛЕНИЯ**

**METHODOLOGICAL APPROACHES TO ASSESSING THE QUALITY OF LIFE
OF THE POPULATION**

Djumanova Rano Fayzullayevna

Diplomat University “Iqtisodiyot va raqamli texnologiyalar” kafedrası dotsenti

Annotatsiya

Mazkur maqolada aholi turmush sifatini baholashning metodologik yondashuvlari tahlil qilinadi. Unda turmush sifatini baholashda qo‘llaniladigan obyektiv, subyektiv hamda integratsiyalashgan yondashuvlarning mazmuni, ularning afzallik va kamchiliklari yoritib beriladi. Shuningdek, turmush sifatini baholashda qo‘llaniladigan asosiy komponentlar va ko‘rsatkichlar tizimi, ularni tanlash mezonlari hamda baholash jarayonida yuzaga keladigan muammolar ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida aholi turmush sifatini hududlar kesimida baholash va taqqoslash imkonini beruvchi ko‘rsatkichlar tizimini shakllantirish bo‘yicha ilmiy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: aholi turmush sifati, turmush darajasi, metodologik yondashuvlar, obyektiv baholash, subyektiv baholash, integratsiyalashgan yondashuv, ko‘rsatkichlar tizimi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, farovonlik, hududiy tahlil.

В данной статье анализируются методологические подходы к оценке качества жизни населения. Выделяется содержание объективного, субъективного и комплексного подходов, используемых при оценке качества жизни, их преимущества и недостатки. Рассматриваются также основные компоненты и показатели, используемые при оценке качества жизни, критерии их отбора, а также проблемы, возникающие в процессе оценки. В результате исследования разработаны научные предложения по формированию системы показателей, позволяющих оценивать и сравнивать качество жизни населения в разных регионах.

Ключевые слова: качество жизни населения, уровень жизни, методологические подходы, объективная оценка, субъективная оценка, комплексный подход, система показателей, социально-экономическое развитие, благополучие, территориальный анализ.

This article analyzes methodological approaches to assessing the quality of life of the population. It highlights the content of objective, subjective and integrated approaches used in assessing the quality of life, their advantages and disadvantages. It also considers the main components and indicators used in assessing the quality of life, the criteria for their selection, and the problems that arise in the assessment process. As a result of the study, scientific proposals are developed on the formation of a system of indicators that allow assessing and comparing the quality of life of the population across regions.

Keywords: quality of life of the population, standard of living, methodological approaches, objective assessment, subjective assessment, integrated approach, indicator system, socio-economic development, well-being, territorial analysis.

Aholi turmush sifati (ATS) davlat boshqaruvi va ilmiy tadqiqotlarning doimiy e‘tiborida bo‘lib kelgan. Aholi turmush sifati jamiyat farovonligi va iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish maqsadlariga erishish ko‘rsatkichi ekanligi bilan belgilanadi. Hayot sifatini baholashning eng qiyin va o‘zgaruvchan jihatlaridan biri uning tarkibiy qismlari va ko‘rsatkichlarini aniqlashdir. Ularning tarkibi hayot sifatini (obyektiv va/yoki subyektiv) baholashga yondashuv, baholash maqsadlari,

hududlar va aholi toifalarini qamrab olish darajasi, hayot sifatining xususiyatlari bo'yicha ma'lumot olish manbalarining imkoniyatlari bilan belgilanadi. Turmush sifati ko'rsatkichlari tarkibidagi o'zgarishlar obyektiv ravishda aholi ehtiyojlari, ishlab chiqarish texnologiyalari o'zgarishi, tovarlar va xizmatlar va ma'lumotlarni olish bilan bog'liq.

Aholining hayot sifatini baholash uchun komponentlar va ko'rsatkichlarni tanlashga uslubiy yondashuvlar tadqiqotchilar e'tiborga olishlari kerak bo'lgan quyidagi mezonlar bilan belgilanadi:

1. Aholi turmush sifati darajasi bo'yicha zanjirlash imkoniyatlari bilan hududlar bo'yicha umumlashtirilgan baholash

2. Aholi turmush sifatining hozirgi xususiyatlari. Ular aholi ehtiyojlari tarkibi va tovar, xizmatlar ishlab chiqarish texnologiyalarining o'zgarishi bilan o'zgaradi.

3. Aholi turmush sifatini baholash sohasi: mamlakatlararo taqqoslash, mamlakat bo'yicha baholash va mamlakat ichidagi hududlar bo'yicha baholash

4. Baholash davri: aniq davr uchun yoki dinamikada.

5. Axborot bazasining imkoniyatlari: aholi turmush sifati ko'rsatkichlari asosida (davlat statistikasi, jamoatchilikka ochiq bo'lim, reyting agentliklari ma'lumotlari, tijorat tashkilotlarining ishonchli ma'lumotlari va boshqalar)

6. Qo'llaniladigan aholi turmush sifati ko'rsatkichlari mezonlari asosida baholash turi: obyektiv, subyektiv yoki obyektiv - subyektiv.

Aholi turmush sifatini baholashning obyektiv yondashuvi statistik ko'rsatkichlarga asoslanadi. Ushbu baholashning ijobiy tomoni — qo'llanilgan ko'rsatkichlarning ishonchlilik va baholashni vaqt va turli mintaqalarda o'tkazish qobiliyati hisoblanadi. Salbiy jihat aholi tomonidan ularning hayot sifatidan qoniqish darajasini subyektiv baholamaslikdir. Aholi turmush sifatini obyektiv ko'rsatkichlar asosida baholash ilmiy tahlilda eng keng tarqalgan usullardan hisoblanadi.

Aholi turmush sifatini baholashga subyektiv yondashuv aholi turmush sifatini komponentlarini baholash odatda sotsiologik so'rovlar natijalariga asoslanadi.

Ushbu baholashning ijobiy tomoni shundaki, ularning yashash sharoitlarini qandaydir o'rtacha yoki me'yoriy qiymatlar bilan solishtirishdan ko'ra, odamlarning turmush sifati haqidagi tasavvurlarini, ularning hayotining tarkibiy qismlaridan qoniqishini baholaydi, Bunday baholashning salbiy tomoni shundaki, sotsiologik so'rovlar odatda aholi turmush sifat tarkibiy qismlarining cheklangan doirasi bo'yicha, bir yoki bir guruh hududlar yoki respondentlar toifalari uchun, ko'pincha ma'lum bir davr uchun va kamdan-kam hollarda davriy ravishda o'tkaziladi. Natijada, subyektiv ko'rsatkichlar asosida shaxslarning hayot sifatini baholash va tahlil qilish dinamikada va alohida hududlar bo'yicha mumkin emas.

Turmush sifatini baholashning obyektiv - subyektiv yondashuvi, birinchi navbatda, obyektiv ko'rsatkichlarga asoslangan baholashni o'z ichiga oladi, ular individual komponentlarning subyektiv baholari bilan to'ldiriladi.

Ilmiy adabiyotlarda keltirilgan manbalarda aholi turmush sifatining baholash ko'rsatkichlari orasida quyidagi taklif qilinadigan komponentlar va ko'rsatkichlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

1-jadval

Ilmiy tadqiqotlarda taqdim etilgan hayot sifatini baholash usullarini tizimlashtirishga asoslangan hayot sifatining tarkibiy qismlari va ko'rsatkichlari

Komponentlar	Ko'rsatkichlar
Aholi daromadlari	Aholi jon boshiga daromad; aholi jon boshiga real daromad; oyiga real ish haqi; o'rtacha pensiya; yashash minimumi
Aholi xarajatlari	Aholi jon boshiga o'rtacha xarajatlar; umumiy iste'mol hajmi; iste'mol xarajatlari tarkibi; jon boshiga chakana savdo aylanmasi; aholi jon boshiga iste'mol tovarlari va xizmatlarining alohida turlari bo'yicha xarajatlar
Ijtimoiy infratuzilma (ta'lim,	Aholini shifokorlar (har 10000 kishiga to'g'ri keladigan shifokorlar soni), tibbiyot xodimlari bilan ta'minlash; 10 000 kishiga to'g'ri keladigan poliklinikalarning sig'imi; xalq xo'jaligida band

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 4-son 2026 yil

sog‘liqni saqlash)	bo‘lganlarning umumiy sonida malakali kadrlar (oliy, oliy va o‘rta maxsus ma‘lumotli) ulushi;
Madaniyat, sport, dam olish va ommaviy axborot vositalari bilan ta‘minlash	1000 aholiga to‘g‘ri keladigan teatr tomoshabinlari soni; 1000 soni aholiga muzeylarga tashrif buyurish; 1000 aholiga gazeta nashri; 100 ming aholiga to‘g‘ri keladigan sport inshootlari soni; jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug‘ullanuvchi aholining ulushi
Uy-joy va boshqa uzoq muddat foydalaniladigan tovarlar bilan ta‘minlash	Aholi jon boshiga turar-joy binolarining umumiy maydoni, m ² ; 1000 kishiga shaxsiy yengil avtomobillar soni aholi soni; uy-joy fondini yaxshilashning kompozit indeksi; baham ko‘ring barcha turdagi obodonlashtirish bilan ta‘minlangan uy-joy fondi maydoni, uy-joy fondining umumiy maydonida; Uy-joyning arzonligi ko‘rsatkichlari; 1000 kishiga yangi turar-joy binolari soni foydalanishga topshirildi.
Transport infratuzilma	Qattiq qoplamali avtomobil yo‘llarining zichligi
Ekologik Xavfsizlik	Aholi zichligini hisobga olgan holda statsionar manbalardan er maydoni birligiga ifloslantiruvchi moddalar chiqindilari; aholi zichligini hisobga olgan holda er usti suv havzalariga ifloslantiruvchi moddalarning er maydoni birligiga tashlanishi; sifatsiz ichimlik suvi bilan ta‘minlangan aholi ulushi
Fuqarolar xavfsizligi	100 ming aholiga to‘g‘ri keladigan ro‘yxatga olingan jinoyatlar soni; 100 000 transport vositasiga to‘g‘ri keladigan yo‘l-transport hodisalari soni
Salomatlik darajasi	1000 aholiga kasallanish; go‘daklar o‘limi darajasi; sog‘lom umr ko‘rish davomiyligi; mehnatga layoqatli aholining o‘lim darajasi
Ijtimoiy Differensiatsiya	Daromadlari yashash minimumidan past bo‘lgan viloyat aholisining ulushi; daromad konsentratsiyasi indeksi (masalan, Jini koeffitsiyenti bo‘yicha)
Mehnat bozori holati	Bandlik darajasi; ishsizlik darajasi, %
Demografik va migratsiya jarayonlari	Tug‘ilganda kutilayotgan umr ko‘rish; tug‘ilish ko‘rsatkichlari; o‘lim darajasi; tabiiy o‘sish/kamayish sur‘atlari; mintaqaviy sof migratsiya darajasi
Iqlim va geografik sharoitlarda yashovchi aholi soni	Havo harorati (yanvar va iyul); viloyat poytaxtidan Toshkentgacha bo‘lgan masofa; iqlim holati (baholash)
Raqamlashtirish darajasi	Aholi jon boshiga raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanish xarajatlari mintaqada; shaxsiy kompyuterga ega bo‘lgan uy xo‘jaliklarining ulushi, mintaqadagi uy xo‘jaliklarining umumiy soniga nisbatan foizda; Aholining internetdan foydalanishi (kundalik yoki deyarli har kuni) mintaqadagi jami aholining ulushi sifatida; 1000 aholiga ulangan mobil abonent qurilmalari soni
Makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar	Aholi jon boshiga yalpi hududiy mahsulot; iste‘mol narxlari indeksi; jon boshiga asosiy kapital qo‘shilmalari; aholi jon boshiga chakana savdo aylanmasi; hajmi aholi jon boshiga pullik xizmatlar; hisobga olgan holda asosiy vositalar qiymati amortizatsiya; mehnat unumdorligi indeksi
Moliyaviy operatsiyalar aholi soni	Jismoniy shaxslarning banklardagi omonatlari hajmi, aholi depozitlarining aholi xarajatlaridagi ulushi

Ko‘pgina usullar aholi turmush sifatini baholashda obyektiv ko‘rsatkichlardan foydalanishga qaratilgan. Asosan obyektiv ko‘rsatkichlarga asoslangan ayrim usullar tadqiqotchilar tomonidan o‘tkazilgan sotsiologik so‘rovlar yoki davlat organlari tomonidan o‘tkazilgan aholi so‘rovlarining e‘lon qilingan natijalari asosidagi baholashlar bilan to‘ldiriladi.

Ushbu ilmiy tadqiqot turmush sifatini baholashga obyektiv yondashuvga qaratilgan. Aholi turmush sifatini baholash usullarida qo‘llaniladigan ko‘rsatkichlarni ko‘rib chiqish bizga qo‘llaniladigan obyektiv ko‘rsatkichlarga xos bo‘lgan ba‘zi tizimli muammolarni va ularni tahlil qilish uchun tanlash tamoyillarini aniqlash imkonini berdi.

1. Aholining daromadlari va xarajatlarini absolyut pul ko‘rinishida baholash.

Turmush sifatini baholashning ko‘p usullari aholi turmush darajasini tahlil qilishda absolyut pul ko‘rinishidagi (jon boshiga pul daromadlari, jon boshiga pul xarajatlari) ko‘rsatkichlari bilan baholanadi. Aholining daromadlar va xarajatlarni hududlar bo‘yicha absolyut qiymatini taqqoslash aholi turmush darajasini real baholashni buzadi, chunki hududlar bo‘yicha yuqori darajada tabaqalashuv sharoitida teng daromadlar turli xil real iste‘molni turlicha imkoniyatlarini bildiradi.

Shu sababli, aholi daromadlari va xarajatlarini hududlar bo‘yicha aholi turmush sifati nisbatining yanada real tasviri aholi turmush qiymati (yashash minimumi, iste‘mol tovarlari va xizmatlarining belgilangan to‘plamining tannarxi) ko‘rsatkichlaridagi daromad va xarajat nisbati beradi.

2. Aholi turmush sifatining bir komponentini baholashda korrelyatsion ko‘rsatkichlardan foydalanish.

Hudud uchun aholi turmush sifatini integratsiyalagan indeksini hisoblashda ko‘plab mualliflar tomonidan ATSni bir komponentini o‘zaro korrelyatsiyalangan ko‘p sonli ko‘rsatkichlardan foydalanadilar. Agar bir qator ko‘rsatkichlar o‘zaro bog‘liq bo‘lsa, unda bunday ko‘rsatkichlarni hisob-kitoblarga kiritish tahlilning murakkabligini oshiradi, lekin tahlilning ushbu komponenti uchun obyektning sifat xususiyatlarini o‘zgartirmaydi. Shuning uchun, bizning fikrimizcha, ATS baholashning bir xil tarkibiy qismlari doirasidagi korrelyatsiya ko‘rsatkichlarini istisno qilish tavsiya etiladi. Daromad darajasini baholash uchun bitta ko‘rsatkichdan foydalanish mumkin: aholi jon boshiga o‘rtacha pul daromadining yashash minimumiga nisbati, (ATSni baholashning ushbu komponenti uchun sifat ko‘rsatkichlari darajasini yo‘qotmasdan). ATSniq komponenti bo‘yicha chuqur tahlil qilish tahlili qilinayotgan ko‘rsatkichlarni maksimal bo‘lishi maqsadga muvofiqdir.

3. Tadqiqot maqsadi va usullariga qarab hayot sifatini baholash uchun ko‘rsatkichlar tarkibi va sonini tanlash uchun aniq mezonlarning yo‘qligi.

Ko‘rsatkichlar tarkibi va sonini tanlash tadqiqotning maqsadi va usullariga bog‘liq bo‘lishi kerak. Agar tadqiqot ATS integral indeksni hisoblash asosida hududlarni zanjirlash maqsadida o‘tkazilayotgan bo‘lsa, u holda o‘zaro korrelyatsiya qilish orqali tahlil qilinadigan ko‘rsatkichlar sonini kamaytirish tavsiya etiladi. Bu holda kamroq ko‘rsatkichlardan foydalanish natija sifatini yo‘qotishlarsiz tadqiqotning mehnat sig‘imdorligini pasaytiradi.

4. Ko‘rsatkichlar orasidagi farqning yo‘qligi. ATSni baholash ko‘rsatkichlari va ATSni shakllantirish shartlari ko‘rsatkichlari o‘rtasidagi farqlarning yo‘qligi

Ko‘pgina ATS baholash metodologiyalari ATS ko‘rsatkichlarini ham, ATSni shakllantirish shartlari ko‘rsatkichlarini ham o‘z ichiga oladi. ATSni to‘g‘ri baholash uchun ushbu ko‘rsatkichlarni ajratish maqsadga muvofiqdir. ATSni shakllantirish shartlari ATSni shakllantiruvchi yoki ta’sir etuvchi ijtimoiy-iqtisodiy parametrlarni tavsiflaydi. ATS ko‘rsatkichlari — bu odamlarning ehtiyojlarini qondirish darajasining xususiyatlari. Masalan, aholi jon boshiga yalpi hududiy mahsulot, aholi jon boshiga asosiy kapital qo‘shilmalari va inflyatsiya ko‘rsatkichlari ATSning xususiyatlari emas, balki ATSni shakllantirish shartlari ko‘rsatkichlari hisoblanadi. Masalan, aholi daromadlari hajmi, tovar va xizmatlar iste‘moli, umr ko‘rish davomiyligi, salomatlik darajasi AT sifatining ko‘rsatkichlari hisoblanadi. ATS ning har bir komponenti bo‘yicha ko‘rsatkichlarni tanlash jarayonida bunday ko‘rsatkichlarning statistik bahosi yo‘qligi sababli aholining ma’lum komponentga bo‘lgan ehtiyojini qondirish darajasini har doim ham baholash mumkin emas. Shuning uchun ma’lum bir komponent uchun ATSni shakllantirish shartlari ko‘rsatkichlarini baholash kerak bo‘ladi. Biroq, iloji bo‘lsa, ko‘rsatkichlarni tarkibiga ko‘ra o‘zgartirishdan qochish kerak. ATSni

baholash ko‘rsatkichlarining soni va tarkibi ATSni o‘lchash maqsadlari, ko‘lami va usullariga mos kelishi kerak. Ushbu tadqiqot obyektiv ko‘rsatkichlar asosida O‘zbekiston Respublikasi hududlari bo‘ylab turmush sifatini baholash uchun komponentlar va ko‘rsatkichlar tarkibini keyinchalik ushbu hududlar uchun integratsiyalashgan ATS indeksini hisoblash imkoniyatini aniqlashga qaratilgan. Ilmiy adabiyotlarda ATSni o‘rganish va baholash ko‘rsatkichlari bo‘yicha tavsiya etilgan uslubiy yondashuvlarni tahlil qilish, bir qator ko‘rsatkichlarni qo‘llashda aniqlangan disfunktsiyalar, tegishli ATS komponentlarini tanlash va O‘zbekiston mintaqalari bo‘ylab statistik ma‘lumotlar bazasining imkoniyatlarini o‘rganish turmush sifatini baholash uchun komponentlar va ko‘rsatkichlarning quyidagi tarkibini taklif qilish imkonini berdi.

1. Aholi farovonligi.

Bizning fikrimizcha, hayot sifatining umumiyashtirilgan ko‘rsatkichlari, aholi farovonligini tavsiflovchi o‘rtacha umr ko‘rish, sog‘lom umr ko‘rish ko‘rsatkichlarini va 10 000 kishiga migratsiyaning o‘rish sur‘atlarini o‘z ichiga olishi kerak.

Tug‘ilishda kutilayotgan umr ko‘rish davomiyligi aholi turmush sifatining eng umumlashtirilgan va keng e‘tirof etilgan ko‘rsatkichlaridan biridir. Ushbu ko‘rsatkich bo‘yicha statistik ma‘lumotlar har yili mamlakatlar va hududlar bo‘yicha taqdim etiladi, bu esa har qanday vaqt va makonda turmush sifatini tahlil qilish uchun foydalanish imkonini beradi.

Kutilayotgan sog‘lom hayot davomiyligi insonni sog‘lom holatda yashash davri olinib, unda sog‘liqda jiddiy muammolar bo‘lmagan davr olinadi. O‘zbekistonda aholining kutilayotgan umr ko‘rish davomiyligi va sog‘liq bilan bog‘liq boshqa demografik ko‘rsatkichlar statistikasini asosan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi yuritadi.

Biroq, bu ko‘rsatkichni hisoblashda bir nechta davlat organlari va xalqaro tashkilotlarning o‘rni bor:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. Bu asosiy organ bo‘lib, u tug‘ilish va o‘lim holatlari bo‘yicha ma‘lumotlarni umumlashtiradi va har yili «Kutilayotgan o‘rtacha umr ko‘rish davomiyligi» ko‘rsatkichini e‘lon qiladi. Agentlik tarkibidagi Demografiya va mehnat statistikasi boshqarmasi bevosita shu masalalar bilan shug‘ullanadi.

2. Sog‘liqni saqlash vazirligi. Vazirlik aholining kasallanishi, nogironligi va sog‘liq holati bo‘yicha idoraviy statistikaning yuritadi. «Sog‘lom hayot davomiyligi» (ya‘ni insonning surunkali kasalliklarsiz yoki nogironlarsiz yashashi kutilayotgan yillari) ko‘rsatkichi ko‘pincha Sog‘liqni saqlash vazirligining tibbiy ma‘lumotlari va Statistika agentligining demografik ma‘lumotlari asosida shakllantiriladi.

3. Xalqaro tashkilotlar (JSST va BMT) «Kutilayotgan sog‘lom hayot davomiyligi» (HALE — Healthy Life Expectancy) ko‘rsatkichi xalqaro miqyosda ko‘proq Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan hisoblanadi. Ular O‘zbekiston davlat organlari taqdim etgan ma‘lumotlarni o‘z metodologiyalari asosida qayta ishlab, mamlakatning sog‘liq indeksini chiqaradilar.

* Umumiy umr ko‘rish davomiyligi: Statistika agentligi tomonidan (Masalan, 2024 yil yakuni bo‘yicha bu ko‘rsatkich O‘zbekistonda 75,1 yoshni tashkil etdi).

* Sog‘lom hayot davomiyligi: JSST va mahalliy sog‘liqni saqlash ekspertlari tomonidan yuqoridagi statistika asosida hisoblab chiqiladi (odatda bu ko‘rsatkich umumiy umr davomiyligidan 8–10 yilga kamroq bo‘ladi).

Aholi migratsiyasi ko‘rsatkichlarini turli hududlarda aholining turmush darajasi va hayot sifatining boshqa tarkibiy qismlariga subektiv bahosining obyektiv ko‘rsatkichlari sifatida qaralishi mumkin.

Migratsiya odatda odamlarning kamroq qulay hududlardan qulayroq joylarga o‘tishini aks ettiradi. Ushbu mantiqdan kelib chiqqan holda, migratsiyaning o‘rish ko‘rsatkichlarini differentsiallashtirish turli sohalarida aholi turmush sifatini turli hududlarda zanjirlash bo‘yicha subyektiv baholashni aks ettiradi.

2. Turmush darajasi.

Biz daromad va iste‘mol ko‘rsatkichlarining quyidagi guruhidan foydalangan holda turmush darajasini baholashni taklif qilamiz:

– aholi jon boshiga o‘rtacha daromadning yashash minimumiga nisbati;

- aholi jon boshiga o‘rtacha iste’mol xarajatlarining yashash minimumiga nisbati;
- Jini koeffitsiyenti (daromad konsentratsiyasi indeksi);
- daromadi kambag‘allik chegarasidan (yashash minimumidan) past bo‘lgan aholi soni, umumiy daromadga nisbatan foizda;
- aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha turar-joy binolarining umumiy maydoni, m²;
- barcha turdagi qulayliklar (shu jumladan oqar suv, kanalizatsiya, isitish, issiq suv, gaz yoki elektr plitalar) bilan jihozlangan turar-joy binolarining umumiy maydonining ulushi.

Aholi turmush darajasini tahlil qilishda keng qo‘llanadigan usullaridan biri aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan daromaddir. Daromadlarni tabaqalashtirish sharoitida daromadlarni aniqroq tavsiflash uchun median va modal daromad ko‘rsatkichlari olinadi.

Aholi jon boshiga median daromadlar — bu aholi yoki uy xo‘jaliklari daromadlari taqsimotida roppa-rosa o‘rtada turgan ko‘rsatkich bo‘lib, aholining 50 foizi undan yuqori, qolgan 50 foizi esa undan past daromad oladi. Bu ko‘rsatkich o‘rtacha arifmetik qiymatdan farqli o‘laroq, juda yuqori daromadli shaxslarning ta‘sirini kamaytirib, haqiqiy o‘rtacha holatni aniqroq ko‘rsatadi.

O‘zbekistonda hududiy va tarmoq tabaqalanishi yuqori bo‘lgan har qanday iqtisodiyotda bo‘lgani kabi o‘rtacha daromad median daromaddan sezilarli darajada past.

1. Jon boshiga daromad (Mean Income)

Statistika agentligi ma‘lumotlariga ko‘ra, aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha nominal daromad dinamikasi quyidagicha [1]:

1-jadval

Aholi jon boshiga to‘g‘ri keladigan o‘rtacha nominal daromad

Ko‘rsatkich	2023 y	2024 y	2025 y
Jon boshiga daromad (yiliga)	20,0 mln sumov	-24,1 mln sumov	29,9 mln
Oyiga o‘rtacha	~1,66 mln sumov	-2,00 mln sumov	~1,84 mln sumov

2. Median daromad (Median Income): Tafvutni baholash

2024-yilda O‘zbekistonda rasmiy “Jini koeffitsiyenti” (tabaqalanish indeksi) taxminan 34,6, 2025 yilda 0.33 ni tashkil etdi (taqqoslash uchun: Rossiya Federatsiyasida ushbu ko‘rsatkich 36–37 atrofida o‘zgarib turadi). Bu yerda Gini koeffitsiyentini pasayishi aholining quyi guruhlar daromadlari tez o‘sishi (+26%) hisobiga bo‘ldi.

Daromadlar taqsimoti tuzilmasidan kelib chiqqan holda, O‘zbekistonda jon boshiga to‘g‘ri keladigan mediana daromadi o‘rtacha daromad miqdorining 72–78 foizi oralig‘ida baholanmoqda. O‘zbekistonda mediana (2024): kishi boshiga oyda ~1,45–1,55 млн сум, 2025 yilda esa ~1,84 млн сум. Bu tafvut haligacha saqlanib qolmoqda. O‘rtacha ko‘rsatkichni Toshkent shahri va yuqori haq to‘lanadigan sohalar (IT, moliya) daromadlari sezilarli darajada yuqoriga «tortmoqda». Shu bilan birga, aholining salmoqli qismi qishloq xo‘jaligi va o‘zini o‘zi band qilish sohalarida band bo‘lib, u yerda daromadlar pastroq va barqarorroqdir, bu esa mediana ko‘rsatkichining pastroq bo‘lishini belgilaydi.

Ushbu ishda aholi turmush sifatini (ATS) baholashga doir mavjud metodologik yondashuvlar hamda turmush sifatini shakllantiruvchi aholining dolzarb ehtiyojlari tahlili asosida, ATSni baholash komponentlari va ko‘rsatkichlari tarkibi shakllantirildi. Baholash uchun taklif etilayotgan ATS ko‘rsatkichlari aholi ehtiyojlari tarkibini aks ettiradi, ushbu ehtiyojlarning qondirilish darajasini vaqtlar-aro va hududlararo kesimda solishtirish imkonini beradi. Mazkur ko‘rsatkichlar O‘zbekistonning zamonaviy yillik statistikasida Respublika subyektlari (viloyatlar, tumanlar) kesimida taqdim etilgan bo‘lib, bizning fikrimizcha, O‘zbekiston hududlari bo‘yicha ATS darajasini to‘g‘ri va xolisona baholash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Djumanova R.F AHOLINING TURMUSH SIFATI KO‘RSATKICHLARI VA UNI OSHIRISH YO‘LLARI //Journal of Contemporary World Studies. Volume|3 Issue|6 September 2025 https://bestjournalup.com/index.php/jcws/issue/view/sep_6

2. Djumanova R.F. ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ И СОКРАЩЕНИЕ БЕДНОСТИ//Barqaror iqtisodiy rivojlanish va “O‘zbekiston -2030” strategiyasining ustuvor yo‘nalishlari mavzusidagi V Halqaro iqtisodchilar forumi. O‘zMU 2025
3. Odilov A , Djumanova R.F. AYOLLARNING MEHNAT FAOLIYATIDAGI ISHTIROKINI OSHIRISH – AHOLI TURMUSH DARAJASI VA IJTIMOIIY BARQARORLIKNI TA’MINLASH OMILI// Barqaror iqtisodiy rivojlanish va “O‘zbekiston -2030” strategiyasining ustuvor yo‘nalishlari mavzusidagi V Halqaro iqtisodchilar forumi. O‘zMU 2025
4. Антонова О. А. Методологические подходы к оценке качества трудовой жизни занятого населения региона // Дискуссия. 2023. № 1. С. 16–34.
5. Артемова О. В., Меленькина С. А., Ужегов А. О. Подходы к оценке качества жизни населения (территориальный аспект) // Города нового времени: система GLASS : сб. науч. ст. Екатеринбург : Институт экономики Уральского отделения РАН, 2023. С. 5–20.
6. Белик И. С., Камдина Л. В., Стародубец Н. В. Влияние антропогенных факторов промышленного производства на качество жизни населения в регионе // Экономика региона. 2019. Т. 15, № 4. С. 1156–1168. <https://doi.org/10.17059/2019-4-15>.
7. Белоусов А. В. Об управлении качеством жизни населения // Регион: системы, экономика, управление. 2020. № 4. С. 78–86. <https://doi.org/10.22394/1997-4469-2020-51-4-78-86>. 6.
8. Дубынина А. В., Калмакова Н. А., Лысенко М. В. и др. Особенности методического инструментария уровня и качества жизни населения Челябинской области // Вестник Алтайской академии экономики и права. 2024. № 2–1. С. 38–43. <https://doi.org/10.17513/vaael.3237>.
9. Логачева Н. М. Методические подходы к выбору параметров оценки качества жизни населения в условиях цифровизации // Социально-экономическое развитие промышленного региона : сб. науч. тр. Всерос. науч.-практич. конф. с междунар. участием, 24 ноября 2022 г., г. Челябинск. Челябинск : Челябинский государственный университет, 2023. С. 18–23.
10. Мазелис Л. С., Красова Е. В., Бойко А. А. Комплексная оценка качества жизни населения в регионах Российской Федерации // Экономика и управление. 2022. Т. 28, № 8. С. 753–766. <https://doi.org/10.35854/1998-1627-2022-8-753-766>.
11. Манаева И. В. Качество жизни в российских регионах: эмпирический анализ // Проблемы развития территории. 2023. Т. 27, № 4. С. 71–92.